

Lagrådsremiss

Vissa ändringar i reglerna om Högsta domstolens sammansättning

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 9 december 2004

Thomas Bodström

Magnus Medin
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås att Högsta domstolen med tre ledamöter skall kunna avgöra ytterligare ett antal frågor, som nu kan avgöras med fem ledamöter. Det gäller t.ex. frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt. Det föreslås också något utökade möjligheter för Högsta domstolen att pröva ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller klagan över domvilla med endast en ledamot.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2005.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	3
2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	4
3	Ärendet och dess beredning.....	6
4	Nuvarande regler om Högsta domstolens sammansättning	6
5	Ändringar i reglerna om Högsta domstolens sammansättning.....	7
5.1	Inledning	7
5.2	Frågor om återförvisning av mål till hovrätt.....	8
5.3	Frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt.....	9
5.4	Talan som väcks omedelbart i Högsta domstolen.....	10
5.5	Extraordinära rättsmedel.....	11
6	Ikraftträdande m.m.	12
7	Ekonomiska och andra konsekvenser.....	13
8	Författningskommentar	13
Bilaga 1	Promemorians lagförslag.....	16
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanserna	18

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §¹

En avdelning av Högsta domstolen är domför med fem ledamöter. Fler än sju ledamöter får inte sitta i rätten.

Om prövningen är *av enkel beskaffenhet*, är avdelningen domför med tre ledamöter vid prövning av

1. frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen,
2. ansökningar om resning eller återställande av försutten tid *eller*
3. klagan över domvilla.

Om prövningen är *enkel*, är avdelningen domför med tre ledamöter vid prövning av

1. frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen,
2. ansökningar om resning eller återställande av försutten tid,
3. klagan över domvilla,
4. *frågor om återförvisning av mål till hovrätt,*
5. *frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt, eller*
6. *frågor om avvisning av en ansökan eller klagan som har getts in omedelbart till Högsta domstolen men som domstolen inte skall pröva som första instans.*

Om en framställning i ett mål som skall tas upp omedelbart av Högsta domstolen inte innefattar laga skäl för talan eller det annars är uppenbart att talan är ogrundad, är avdelningen domför med tre ledamöter när dom i målet meddelas utan att stämning har utfärdats.

Har Högsta domstolen tidigare lämnat en ansökan om resning från samma sökande beträffande samma avgörande utan bifall och anför sökanden inget nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen, är avdelningen domför med en ledamot, om ansökningen avslås eller avvisas.

En avdelning är domför med en ledamot vid avslag på eller avvisning av en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla, om

1. *Högsta domstolen tidigare beträffande samma avgörande har avslagit en ansökan eller klagan från samma sökande eller klagande, och*

¹ Senaste lydelse 1999:84.

Frågor om prövningstillstånd får avgöras av en ledamot. Fler än tre ledamöter får inte delta. Frågor om prövningstillstånd som har förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § andra stycket avgörs dock av de ledamöter som prövar målet.

En avdelning av *Högsta domstolen* är domför med en ledamot vid prövning av

1. frågor om avskrivning av mål efter återkallelse eller efter det att ett överklagande har förfallit,

2. frågor om avvisning av ett överklagande hos *Högsta domstolen*,

3. frågor om förening av mål enligt 14 kap. 7 a §,

4. överklagande av hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 17 § *eller*

5. frågor som avses i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna.

2. sökanden eller klaganden inte anför något nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen eller klagan.

Frågor om prövningstillstånd i *Högsta domstolen* får avgöras av en ledamot. Fler än tre ledamöter får inte delta. Frågor om prövningstillstånd som har förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § andra stycket avgörs dock av de ledamöter som prövar målet.

En avdelning är domför med en ledamot vid prövning av

1. frågor om avskrivning av mål efter återkallelse eller efter det att ett överklagande har förfallit,

2. frågor om avvisning av ett överklagande hos *Högsta domstolen*,

3. frågor om förening av mål enligt 14 kap. 7 a §,

4. överklagande av hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 17 §,

5. frågor som avses i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna, *eller*

6. en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla när ansökningsen eller klagan inte innefattar laga skäl för den begärda åtgärden eller det annars är uppenbart att den är ogrundad.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2005.

3 Ärendet och dess beredning

Högsta domstolen har i en framställning till regeringen föreslagit att det görs ändringar i rättegångsbalkens bestämmelser om Högsta domstolens sammansättning. Till framställningen har fogats en promemoria som behandlar förslagen. Promemorian har remissbehandlats.

Promemorians lagförslag finns i *bilaga 1*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En remissammanställning finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Ju2002/9204/DOM).

4 Nuvarande regler om Högsta domstolens sammansättning

Bestämmelser om Högsta domstolen finns i 3 kap. rättegångsbalken. Enligt 3 kap. 5 § rättegångsbalken får en avdelning av Högsta domstolen besluta att ett mål eller en viss fråga i målet skall avgöras av Högsta domstolen i dess helhet eller med nio ledamöter, om avdelningen vid överläggning till dom eller beslut finner att den mening som råder på avdelningen avviker från en rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av Högsta domstolen. Sådant beslut får också meddelas, om det i annat fall bedöms vara av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller en viss fråga avgörs av Högsta domstolen i dess helhet eller med nio ledamöter. I andra fall dömer en avdelning av Högsta domstolen.

Hur en avdelning skall vara sammansatt regleras i 3 kap. 6 § rättegångsbalken. Enligt paragrafens första stycke är en avdelning domförför med fem ledamöter; fler än sju ledamöter får inte sitta i rätten. Från denna huvudregel görs emellertid flera undantag som medger ett lägre antal ledamöter. Dessa undantagsbestämmelser finns i de följande styckena i samma paragraf.

Om prövningen är av enkel beskaffenhet, är avdelningen enligt andra stycket domförför med tre ledamöter vid prövning av frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen rättegångsbalken samt vid prövning av ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller klagan över domvilla. Bestämmelsen anger den minsta tillåtna sammansättningen. Avdelningen kan alltså i de nu angivna fallen bestå av fler ledamöter, ända upp till sju. Skulle prövningen inte vara av enkel beskaffenhet, gäller huvudregeln om minst fem och högst sju ledamöter.

Har Högsta domstolen tidigare lämnat en ansökan om resning från samma sökande beträffande samma avgörande utan bifall och anför sökanden inget nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen, är avdelningen enligt tredje stycket domförför med en ledamot, om ansökningen avslås eller avvisas. Skall ansökan bifallas, gäller i stället de förut angivna reglerna.

Av fjärde stycket framgår att även frågor om prövningstillstånd i Högsta domstolen (se 54 kap. 9–14 §§ rättegångsbalken) får avgöras av en ledamot. Det är också i praktiken så att en enda ledamot avgör det

långt övervägande antalet mål om prövningstillstånd. I de flesta fall där prövningstillstånd beviljas deltar dock tre ledamöter i avgörandet; högsta antalet tillåtna ledamöter vid frågor om prövningstillstånd är just tre. Frågor om prövningstillstånd som har förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken avgörs av de ledamöter som prövar målet.

Ytterligare fall där Högsta domstolen är domför med en ledamot finns i femte stycket. Antalet ledamöter får dock vara så många som sju. Bestämmelsen omfattar prövning av

1. frågor om avskrivning av mål efter återkallelse eller efter det att ett överklagande har förfallit,

2. frågor om avvisning av ett överklagande hos Högsta domstolen enligt 55 kap. 5 eller 6 § rättegångsbalken,

3. frågor om förening av mål enligt 14 kap. 7 a § rättegångsbalken,

4. ett överklagande av ett sådant avvisningsbeslut av hovrätt som avses i 54 kap. 17 § rättegångsbalken, dvs. ett beslut genom vilket hovrätten avvisat en missnöjesanmälan, en ansökan om återvinning eller återupptagande eller ett överklagande av hovrättens dom eller beslut, eller

5. sådana frågor av interimistisk natur som anges i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna rättegångsbalken.

En särskild beslutförhetsregel finns i 2 § lagen (1974:579) om handläggning av nådeärenden. Enligt den bestämmelsen är Högsta domstolen beslutför med tre ledamöter när den yttrar sig till regeringen i nådeärenden.

De redovisade bestämmelserna innebär att huvudregeln om minst fem ledamöter för domförhet på avdelning gäller vid prövning av

1. mål där prövningstillstånd har beviljats,

2. mål där talan har väckts i Högsta domstolen,

3. överklagade mål där talan har väckts i hovrätt,

4. mål som har överklagats av en justitieombudsman eller Justitiekanslern,

5. mål som har överklagats av Riksåklagaren före den 1 juli 2004,

6. utlämningsärenden och

7. advokatärenden.

Därutöver krävs sammansättningen med fem ledamöter, om prövningen inte är av enkel beskaffenhet, vid prövning av frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen rättegångsbalken samt vid prövning av ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller klagan över domvilla.

5 Ändringar i reglerna om Högsta domstolens sammansättning

5.1 Inledning

I samband med grundlagsreformen år 1974 flyttades de grundläggande bestämmelserna om Högsta domstolens sammansättning från regeringsformen till rättegångsbalken. Domförhetsreglerna har sedan dess ändrats vid flera tillfällen. Syftet med dessa ändringar har oftast varit att göra

sammansättningen mindre kvalificerad i sådana fall där Högsta domstolen inte fullgör sin huvuduppgift att leda rättstillämpningen genom prejudikat. Således har ändringarna givit Högsta domstolen ökade möjligheter att pröva frågor i sammansättningar med tre ledamöter, eller med en enda ledamot. De nuvarande bestämmelsernas utformning kom till i huvudsak genom lagändringar år 1989 (prop. 1988/89:78, bet. 1988/89:JuU20, rskr. 1988/89:260) och år 1996 (prop. 1995/96:116, bet. 1995/96:JuU16, rskr. 1995/96:173). Enligt Högsta domstolen har de tidigare ändringarna i domförhetsreglerna slagit väl ut och resulterat i att domstolens verksamhet har kunnat effektiviseras utan att rättssäkerheten tagit skada. Det har inte framkommit något som motsäger detta.

Av promemorian framgår att en förhållandevis stor del av Högsta domstolens resurser ägnas åt mål och ärenden som ligger vid sidan av domstolens huvuduppgift, att leda rättstillämpningen genom prejudikat. Högsta domstolen har därför nu lämnat ett antal konkreta förslag på frågor som enligt domstolen bör kunna avgöras i en mindre kvalificerad sammansättning. Dessa förslag, som behandlas i avsnitt 5.2–5.5, får – som *Göteborgs tingsrätt* anför – betraktas som ganska försiktiga steg på den redan inslagna vägen om effektivisering av Högsta domstolens arbete. Förslagen torde dock, om de genomförs, kunna leda till att en hel del mål och ärenden kan avgöras snabbare än i dag. Högsta domstolen skulle då få mer resurser till att leda rättstillämpningen.

Hovrätten för Nedre Norrland pekar på att domförhetsreglerna i rättegångsbalken inte bör ses isolerade för varje domstolsinstans. Regeringen instämmer i princip i detta. Förslagen i denna lagrådsremiss är emellertid inte så ingripande att de påverkar regelsystemets struktur i stort.

Justitiekanslern ifrågasätter inte att förslagen kan behöva genomföras men anser att promemorians underlag för förslagen inte är tillräckligt. Enligt regeringen får underlaget dock anses tillräckligt fylligt för att ställning skall kunna tas till de begränsade frågor som Högsta domstolens framställning omfattar.

Det kan nämnas att Regeringsrätten har lämnat förslag till ändrade domförhetsregler för den domstolen (Ju2003/7157/DOM). De förslagen behandlas inte i denna lagrådsremiss.

5.2 Frågor om återförvisning av mål till hovrätt

Regeringens förslag: Frågor om återförvisning av mål till hovrätt skall, om prövningen är enkel, kunna avgöras med tre ledamöter.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan någon invändning. *Hovrätten för Nedre Norrland* ifrågasätter dock lämpligheten av en sådan domförhetsregel då den enligt hovrätten innebär en avvikelse från den balans som i dag råder mellan antalet ledamöter i de olika instanserna; de föreslagna ändringarna innebär att tre justitieråd kan komma att avgöra de här aktuella målen trots att hovrätten vid sin prövning av målet kan ha bestått av tre, fyra eller fem domare.

Skälen för regeringens förslag: Som framgått är en avdelning av Högsta domstolen, om prövningen är av enkel beskaffenhet, domför med tre ledamöter vid prövning av ansökningar om resning eller klagan över domvilla. Om det däremot under den ordinarie klagofristen uppkommer en fråga om återförvisning av målet till hovrätten, t.ex. därför att det finns grund för resning eller därför att domvilla har förekommit, måste frågan alltid prövas av minst fem justitieråd. Det finns nämligen inga undantagsregler som medger att frågan om återförvisning i det fallet avgörs av tre ledamöter, inte ens när prövningen är av enkel beskaffenhet. Som Högsta domstolen framhåller framstår detta som en inkonsekvent ordning. Dessutom måste det i fall då det enkelt kan konstateras att ett mål skall återförvisas till hovrätten ofta vara av värde att ett avgörande kan meddelas så snart som möjligt. En skyndsam handläggning i sådana enkla fall ligger i klagandens intresse eftersom målet snabbare kan återupptas i hovrätten. Med hänsyn till det anförda anser regeringen att frågor om återförvisning av mål till hovrätt, om prövningen är enkel, bör kunna avgöras med tre ledamöter. Vad *Hovrätten för Nedre Norrland* uttalar förändrar inte den bedömningen.

5.3 Frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt

Regeringens förslag: När Högsta domstolen prövar frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt skall domstolen, om prövningen är enkel, vara domför med tre ledamöter.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan någon invändning. *Hovrätten för Nedre Norrland* ifrågasätter dock också här lämpligheten av en sådan domförhetsregel då den enligt hovrätten innebär en avvikelse från den balans som i dag råder mellan antalet ledamöter i de olika instanserna.

Skälen för regeringens förslag: I vissa mål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva en tingsrätts avgörande. Om hovrätten inte beviljar prövningstillstånd, kan avslagsbeslutet överklagas till Högsta domstolen. För att Högsta domstolen skall pröva överklagandet måste domstolen först bevilja prövningstillstånd i Högsta domstolen. Vid denna prövning kan Högsta domstolen bestå av en, två eller tre ledamöter. När Högsta domstolen därefter prövar frågan om huruvida prövningstillstånd i hovrätten skall beviljas, finns det emellertid inte någon bestämmelse som ger dispens från huvudregeln om minst fem och högst sju ledamöter vid prövning av den frågan.

Om Högsta domstolen finner det alldeles klart att prövningstillstånd i hovrätten skall beviljas, hanteras detta i dag på det sättet att målet först föredras i tredomarsammansättning för avgörande av frågan om prövningstillstånd i Högsta domstolen och därefter på nytt för en avdelning på fem ledamöter för avgörande av frågan om prövningstillstånd i hovrätten. Promemorians förslag innebär att även frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt skall kunna avgöras med tre ledamöter, under förutsättning att prövningen är enkel.

Om prövningen av de båda frågorna, vilka har ett naturligt samband, kan ske i direkt anslutning till varandra i samma sammansättning, kan effektivitetsvinster göras. Detta gäller särskilt i sådana fall där kommunicering inte behöver ske. Enligt regeringens uppfattning synes det inte finnas några skäl som talar för att det ändå alltid bör uppställas ett krav på en starkare sammansättning för avgörande av en fråga om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt än för avgörande av motsvarande fråga för Högsta domstolens del.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall hovrätten alltid bestå av tre lagfarna domare (se 2 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken), dvs. oavsett hur många domare som deltagit i tingsrättens avgörande. Mot denna bakgrund framstår det som rimligt att en fråga i Högsta domstolen om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt i vissa fall skall kunna avgöras med tre ledamöter.

Regeringen föreslår med hänvisning till det anförda att Högsta domstolen, om prövningen är enkel, med tre ledamöter skall kunna avgöra frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt.

5.4 Talan som väcks omedelbart i Högsta domstolen

Regeringens förslag: Om en framställning i ett mål som skall tas upp omedelbart av Högsta domstolen inte innefattar laga skäl för talan eller det annars är uppenbart att talan är ogrundad, skall avdelningen vara domför med tre ledamöter när dom i målet meddelas utan att stämning har utfärdats.

En avdelning skall också, om prövningen är enkel, vara domför med tre ledamöter vid prövning av frågor om avvisning av en ansökan eller klagan som har getts in omedelbart till Högsta domstolen men som domstolen inte skall pröva som första instans.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar dem utan någon invändning.

Skälen för regeringens förslag: Som framgått krävs det minst fem ledamöter vid prövning av mål där talan har väckts direkt i Högsta domstolen. Det kan här röra sig om dels mål där Högsta domstolen enligt lag är första instans, dels mål där talan inte skulle ha väckts i Högsta domstolen utan i en lägre instans.

Enligt 3 kap. 3 § rättegångsbalken är Högsta domstolen första instans i vissa mål om ansvar eller enskilt anspråk. Paragrafen omfattar bl.a. mål på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av statsråd, justitieråd, regeringsråd, någon av riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Riksåklagaren, hovrättsdomare eller revisionssekreterare. De mål av denna typ som förekommer någorlunda frekvent avser enligt promemorian handläggningen av mål i Högsta domstolen eller en hovrätt eller angår Justitiekanslerns verksamhet. I dessa mål är enligt promemorian talan ofta sådan att Högsta domstolen kan meddela dom utan att stämning har utfärdats (42 kap. 5 §, 47 kap. 5 §, 53 kap. 1 § och 57 kap. 1 § rättegångsbalken). Högsta domstolen har nu föreslagit att det i sådana fall skall vara möjligt att avgöra målet med tre justitieråd.

Enligt promemorian ligger de nu aktuella målen mycket nära resningsärenden och mål om klagan över domvilla, som – om prövningen är av enkel beskaffenhet – får avgöras med tre ledamöter. Enligt regeringens uppfattning framstår det då som naturligt att även mål som skall tas upp omedelbart av Högsta domstolen och där det utan tvekan finns förutsättningar att meddela dom utan att stämning har utfärdats skall kunna avgöras med tre ledamöter. Regeringen föreslår att en domförhetsregel av det slaget införs.

Det bör även vara möjligt att, om prövningen är enkel, med tre ledamöter pröva frågor om avvísning av en ansökan eller klagan som har getts in omedelbart till Högsta domstolen men som domstolen inte skall pröva som första instans. Härigenom underlättas en skyndsam prövning av frågan vilket i sin tur för med sig att den enskildes talan snabbare kan bli föremål för prövning i rätt instans.

5.5 Extraordinära rättsmedel

Regeringens förslag: En återkommande ansökan om återställande av försutten tid eller en återkommande klagan över domvilla skall i vissa fall kunna avgöras med en ledamot – på samma sätt som i dag kan ske med en återkommande ansökan om resning.

Om en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla inte innefattar laga skäl för den begärda åtgärden eller det annars är uppenbart att den är ogrundad, skall den också kunna avgöras med en ledamot.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Nästan samtliga remissinstanser tillstyrker promemorians förslag eller lämnar dem utan någon invändning. *Hovrätten för Nedre Norrland* pekar dock på en ökad risk för misstag vid prövning genom en ledamot och anser att de effektivitetsskäl som anförs till stöd för förslagen inte är tillräckligt starka för att utvidga området för Högsta domstolens domförhet med en ledamot.

Skälen för regeringens förslag: Som framgått är en avdelning av Högsta domstolen domför med en ledamot vid avslag på eller avvísning av en ansökan om resning, om Högsta domstolen tidigare har lämnat en resningsansökan från samma sökande beträffande samma avgörande utan bifall och sökanden inte anför något nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen.

Denna möjlighet till prövning på enmansavdelning infördes år 1989. I förarbetena till bestämmelsen konstaterades att det var vanligt att framställningar om resning upprepades flera gånger utan att parten i sak anförde något nytt och att varje sådan framställning skulle bedömas av minst tre ledamöter; av jävshänsyn brukade dessutom varje prövning så långt det var möjligt avgöras av ledamöter som inte tidigare hade bedömt frågan. Mot denna bakgrund ansåg regeringen att man borde kunna ha en enklare ordning när en part återkommer med en begäran om resning utan att anföra något nytt till stöd för sin begäran. (Se prop. 1988/89:78 s. 51 f.)

Som det konstateras i promemorian finns det inte någon motsvarande möjlighet för en ensam ledamot att pröva återkommande ansökningar om återställande av försutten tid eller klagan över domvilla. I promemorian ses detta som en brist i regleringen, i synnerhet som de extraordinära rättsmedlen inte sällan åberopas och delvis kan tillämpas samtidigt. Det föreslås därför att enhetliga regler införs i detta avseende. Enligt regeringens mening synes det inte finnas några bärande skäl till att inte ha sådana enhetliga regler. Det synes tvärtom både ändamålsenligt och lämpligt att behandla de extraordinära rättsmedlen lika i detta avseende. De omständigheter som anfördes i 1989 års lagstiftningsärende till stöd för en enklare ordning gör sig gällande lika starkt här. Regeln som i dag gäller vid prövning av en återkommande resningsansökan bör alltså utsträckas till att gälla även vid prövning av en återkommande ansökan om återställande av försutten tid eller en återkommande klagan över domvilla.

I promemorian framhålls att det till Högsta domstolen, liksom till andra domstolar och myndigheter, kommer in ett stort antal skrifter från enskilda personer som kan vara svårbegripliga till sitt innehåll men som på ett eller annat sätt uttrycker missnöje med avgjorda mål. Skrifterna är enligt promemorian ofta formulerade på ett sådant sätt att Högsta domstolen måste ta upp dem som t.ex. resningsansökningar, trots att det från sökandens sida inte åberopas något med anknytning till de i lag angivna förutsättningarna för resning. Enligt promemorian framstår det i de allra flesta fall som överflödigt att dessa ärenden skall avgöras av tre ledamöter. I promemorian föreslås därför att om en ansökan eller klagan inte innefattar laga skäl för den begärda åtgärden eller det annars är uppenbart att den är ogrundad, skall den kunna avgöras med en ledamot.

Förslaget innebär alltså att en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla i sådana fall skall kunna avgöras med en ledamot. För att frånga de annars gällande reglerna om domförhet måste det med andra ord vara uppenbart att det som sökanden påstår, även om det skulle vara riktigt, inte kan hänföras under de i lag föreskrivna förutsättningarna för rättsmedlet eller att det annars är alldeles klart att begäran under inga förhållanden kan leda till framgång. Regeringen kan inte se hur en prövning av sådana uppenbara fall på enmansavdelning skulle kunna leda till en ökad risk för misstag; vid minsta tvivel skall ju ärendet prövas av minst tre justitieråd. Inte heller i övrigt har det framkommit något som talar emot den föreslagna ordningen. Regeringen föreslår därför att det tas in en bestämmelse om att en avdelning är domför med en ledamot vid prövning av en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla när ansökan eller klagan inte innefattar laga skäl för den begärda åtgärden eller det annars är uppenbart att den är ogrundad.

6 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Lagändringarna skall träda i kraft den 1 juni 2005.

Skälen för regeringens förslag: De föreslagna lagändringarna bör kunna träda i kraft den 1 juni 2005. Några övergångsbestämmelser är inte nödvändiga.

7 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen leder till ett bättre utnyttjande av Högsta domstolens resurser.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inte några invändningar.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen bedöms medföra att åtskilliga frågor vid Högsta domstolen kan avgöras snabbare än vad som i dag är fallet, vilket i sin tur bör leda till ett bättre utnyttjande av Högsta domstolens resurser. Med andra ord bör förslagen få till följd att Högsta domstolens verksamhet kan bedrivas mer effektivt.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

3 kap. Om högsta domstolen

6 § En avdelning av Högsta domstolen är domför med fem ledamöter. Fler än sju ledamöter får inte sitta i rätten.

Om prövningen är *enkel*, är avdelningen domför med tre ledamöter vid prövning av

1. frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen,

2. ansökningar om resning eller återställande av försutten tid,

3. klagan över domvilla,

4. frågor om återförvisning av mål till hovrätt,

5. frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt, eller

6. frågor om avvisning av en ansökan eller klagan som har getts in omedelbart till Högsta domstolen men som domstolen inte skall pröva som första instans.

Om en framställning i ett mål som skall tas upp omedelbart av Högsta domstolen inte innefattar laga skäl för talan eller det annars är uppenbart att talan är ogrundad, är avdelningen domför med tre ledamöter när dom i målet meddelas utan att stämning har utfärdats.

En avdelning är domför med en ledamot vid avslag på eller avvisning av en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla, om

1. Högsta domstolen tidigare beträffande samma avgörande har avslagit en ansökan eller klagan från samma sökande eller klagande, och

2. sökanden eller klaganden inte anför något nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen eller klagan.

Frågor om prövningstillstånd i Högsta domstolen får avgöras av en ledamot. Fler än tre ledamöter får inte delta. Frågor om prövningstillstånd som har förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § andra stycket avgörs dock av de ledamöter som prövar målet.

En avdelning är domför med en ledamot vid prövning av

1. frågor om avskrivning av mål efter återkallelse eller efter det att ett överklagande har förfallit,
2. frågor om avvisning av ett överklagande hos Högsta domstolen,
3. frågor om förening av mål enligt 14 kap. 7 a §,
4. överklagande av hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 17 §,
5. frågor som avses i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna, eller
6. en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla när ansökningen eller klagan inte innefattar laga skäl för den begärda åtgärden eller det annars är uppenbart att den är ogrundad.

Paragrafen innehåller regler om Högsta domstolens sammansättning.

Första stycket är oförändrat.

I *andra stycket* finns regler om tredomarsammansättning. I inledningen av stycket har ”av enkel beskaffenhet” ersatts med ”enkel”. Någon saklig ändring är inte avsedd. Av de därefter följande punkterna är de första, andra och tredje punkterna oförändrade. Den fjärde punkten, som är ny, avser frågor om återförvisning av mål till hovrätt. Om prövningen av en sådan fråga är enkel, får alltså Högsta domstolen avgöra frågan med tre ledamöter. Den femte punkten, som också är ny, avser frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt. Ett exempel på ett fall där en fråga om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt får avgöras med tre ledamöter är när hovrätten har vägrat prövningstillstånd men Högsta domstolen finner det alldeles klart att prövningstillstånd i hovrätten bör beviljas. Är emellertid frågan en prejudikatfråga, finns det nog många gånger anledning för Högsta domstolen att avgöra den med en sammansättning på minst fem ledamöter. Prövningen kan nämligen då för det mesta inte anses vara enkel. Den nya sjätte punkten avser frågor om avvisning av en ansökan eller klagan som har getts in omedelbart till Högsta domstolen men som domstolen inte skall pröva som första instans. Under förutsättning att prövningen är enkel får en sådan fråga också prövas av tre ledamöter. Så kan t.ex. vara fallet när det står helt klart att en ansökan om stämning skulle ha getts in till en tingsrätt eller, i fråga om ett extraordinärt rättsmedel, då saken gäller en tingsrätts handläggning av ett mål och ansökan eller klagan därför skall prövas i hovrätt.

I *tredje stycket*, som är nytt, finns det en möjlighet för Högsta domstolen i mål som skall tas upp omedelbart av domstolen (se 57 kap. rättegångsbalken) att med tre ledamöter meddela dom utan att stämning har utfärdats. Denna möjlighet finns under förutsättning att framställningen i målet inte innefattar laga skäl för talan eller det annars är uppenbart att talan är ogrundad. Regeln har utformats efter förebild av bl.a. 42 kap. 5 § första stycket andra meningen rättegångsbalken och bör i enlighet med vad Högsta domstolen har lagt fast i fråga om tillämpning av den bestämmelsen (se t.ex. NJA 1998 s. 278) ges en mycket restriktiv tillämpning. Det bör således fordras antingen att det som sökanden påstår, även om det skulle vara riktigt, uppenbart inte kan hänföras under de i lag föreskrivna förutsättningarna för rättsmedlet eller att det annars är alldeles klart att framställningen under inga förhållanden kan leda till framgång.

I *fjärde stycket*, som förut utgjorde tredje stycket, finns sedan tidigare en domförhållsregel som tar sikte på sådana fall där en person som fått avslag på en resningsansökan återkommer beträffande samma ärende utan att anföra något nytt som är av betydelse för prövningen av ansök-

ningen. Regeln, enligt vilken en ledamot får avslå eller avvisa den nya ansökningen, har utsträckts till att omfatta även återkommande ansökningar om återställande av försutten tid eller återkommande klagan över domvilla. Det är inte nödvändigt att den nya ansökningen eller klagan rör samma extraordinära rättsmedel som den första för att regeln skall vara tillämplig.

I *femte stycket*, som tidigare utgjorde fjärde stycket, har det förtydligats att bestämmelserna gäller frågor om prövningstillstånd i Högsta domstolen.

I *sjätte stycket*, som förut utgjorde femte stycket, finns ytterligare fall där avdelningen är domför med en ledamot. I inledningen av stycket har ”av Högsta domstolen” tagits bort då dessa ord bedömts som överflödiga. Av de därefter följande punkterna är de första, andra, tredje, fjärde och femte punkterna oförändrade. I den sjätte punkten, som är ny, har det införts en regel om att avdelningen är domför med en ledamot när en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla inte innefattar laga skäl för den begärda åtgärden eller det annars är uppenbart att den är ogrundad. Liksom regeln i tredje stycket har denna regel utformats efter förebild av 42 kap. 5 § första stycket andra meningen rättegångsbalken. Ett typexempel på fall då det senare ledet av bestämmelsen bör kunna tillämpas är när Högsta domstolen först avslår en resningsansökan varefter sökanden omedelbart återkommer och på samma skäl som han eller hon tidigare anförts ansöker om resning även med avseende på Högsta domstolens avslagsbeslut. Eftersom ansökningen inte riktar sig mot samma avgörande är inte fjärde stycket tillämpligt; i stället kan den nya regeln tillämpas.

Häri genom föreskrivs att 3 kap. 6 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 6 §¹

En avdelning av Högsta domstolen är domför med fem ledamöter. Fler än sju ledamöter får inte sitta i rätten.

Om prövningen är av enkel beskaffenhet, är avdelningen domför med tre ledamöter vid prövning av

1. frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen,

2. ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller

3. klagan över domvilla,

Har Högsta domstolen tidigare lämnat en ansökan om resning från samma sökande beträffande samma avgörande utan bifall och anför sökanden inget nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen, är avdelningen domför med en ledamot, om ansökningen avslås eller avvisas.

Frågor om prövningstillstånd får avgöras av en ledamot. Fler än tre ledamöter får inte delta. Frågor om prövningstillstånd som har förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § andra stycket avgörs dock av de ledamöter som prövar målet.

Om prövningen är av enkel beskaffenhet, är avdelningen domför med tre ledamöter vid prövning av

1. frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen,

2. ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller

3. klagan över domvilla,

4. frågor om återförvisning av mål till hovrätt eller om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt,

5. talan som väcks omedelbart i Högsta domstolen och som uppenbarligen är ogrundad eller som domstolen inte skall pröva som första instans.

Har Högsta domstolen tidigare lämnat en ansökan om resning från samma sökande beträffande samma avgörande utan bifall och anför sökanden inget nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen, är avdelningen domför med en ledamot, om ansökningen avslås eller avvisas. *Detsamma gäller om en ansökan om resning inte innefattar laga skäl för resning eller det annars är uppenbart att den är ogrundad. Vad som nu har sagts tillämpas på motsvarande sätt i fråga om ansökan om återställande av försutten tid och klagan över domvilla.*

¹ Senaste lydelse 1999:84.

En avdelning av Högsta domstolen är domför med en ledamot vid Bilaga 1
prövning av

1. frågor om avskrivning av mål efter återkallelse eller efter det att ett överklagande har förfallit,
2. frågor om avvisning av ett överklagande hos Högsta domstolen,
3. frågor om förening av mål enligt 14 kap. 7 a §,
4. överklagande av hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 17 §
eller
5. frågor som avses i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna.

Denna lag träder i kraft den

Förteckning över remissinstanserna

Bilaga 2

Efter remiss har yttranden över Högsta domstolens promemoria avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Regeringsrättens ledamöter, Göta hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Nacka tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Riksskatteverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Sveriges advokatsamfund och Sveriges Domareförbund.